

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 5/1998 vp

Hallituksen esitys ikääntyvien työntekijöiden aseman parantamista koskevaksi lainsäädännöksi

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta 12 päivänä maaliskuuta 1998 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmis-televasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen 13/1998 vp ikääntyvien työntekijöiden aseman parantamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Toivomusaloite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä — toivomusaloitteen 222/1995 vp (ed. Kirsti Ala-Harja /kok ym.) osapäivätyön ja osaeläkkeen yhteensovittamisesta julkisella sektorilla.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina
- hallitussihteeri Maritta Hirvi, sosiaali- ja terveysministeriö

- ylitarkastaja Ulla Liukkonen, työministeriö
- asiamies Johan Åström, Teollisuuden- ja Työnantajain Keskusliitto TT
- asiamies Jukka Karhu, Palvelutyönantajat ry
- sosiaalipoliittinen sihteeri Kaija Kallinen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
- johtaja Kimmo Kemppainen, Suomen Yrittäjät
- toimitusjohtaja Kari Puro, Ilmarinen Eläkevakuutus Oy
- eläkejohtaja Aira Bristov, Työeläkelaitosten Liitto.

Lisäksi valiokunta on pyytänyt kirjalliset lausunnot Kuntien eläkevakuutukselta, Eläketurvakeskukselta ja Esiintyvien taiteilijoiden eläkekassalta.

HALLITUKSEN ESITYS JA EDUSKUNTA-ALOITE

Hallituksen esitys

Hallituksen esityksessä ehdotetaan kehitettäväksi osa-aikaeläkejärjestelyjä ikääntyvien työntekijöiden työelämässä jatkamisen tukemiseksi. Muutokset osa-aikaeläkejärjestelyihin tehtäisiin kahdessa vaiheessa. Yksityisten alojen työeläkelakeja, lukuun ottamatta taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelakia, muutettaisiin pysyvästi siten, että osa-aikaeläkkeeltä työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeelle siirtyvän eläkkeen määrä olisi nykyistä suurem-

pi. Samalla osa-aikaeläkejärjestelyistä aiheutuvien kustannusten vastuunjakoa tarkistettaisiin. Myös niin sanottu automaattinen katkaisu poistettaisiin osa-aikaeläkkeen perusteena olevan kokonaisen työn vakiintunutta ansiotasoa määrittäessä. Tämä muutos tehtäisiin myös valtion eläkelakiin. Tarkoituksena on, että kunnalliseen eläkejärjestelmään tehtäisiin erikseen vastaavanlainen muutos kunnallisen eläkelaitoksen eläkesääntöä muuttamalla. Nämä lainmuutokset ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä huhtikuuta 1998.

Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi määräaikainen, vuoden 2000 loppuun voimassa oleva erillislaki, eli laki ikääntyvien työntekijöiden osa-aikatyö- ja osa-aikaeläkejärjestelystä. Sen mukaan osa-aikaeläkkeen alaikäraja alennettaisiin nykyisestä 58 vuodesta 56 vuoteen. Samalla laissa työnantajalle asetettaisiin velvollisuus pyrkiä järjestämään osa-aikatyötä työntekijän tai viranhaltijan halutessa siirtyä osa-aikaeläkkeelle. Erillislaki koskisi taiteilijoiden ja eräiden erityisryhmiin kuuluvien työntekijäin eläkelakia lukuun ottamatta kaikkia yksityisten alojen eläkelakien piiriin kuuluvia työnantajia, työntekijöitä sekä yrittäjiä ja valtion sekä evankelis-luterilaisen kirkon eläkejärjestelmien piirissä olevia työnantajia viranhaltijoita ja työntekijöitä. Laki koskisi osa-aikatyön järjestämisvelvollisuuden osalta myös

kunnallisen eläkejärjestelmän mukaisia työnantajia, viranhaltijoita ja työntekijöitä. Tarkoituksena on myös, että osa-aikaeläkkeen alaikäraja alennettaisiin kunnallisessa eläkejärjestelmässäkin määräaikaisesti 58 vuodesta 56 vuoteen muuttamalla erikseen kunnallisen eläkelaitoksen eläkesääntöä. Esityksessä ehdotettu erillislaki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1998.

Toivomusaloite

Toivomusaloitteessa 222/1995 vp ehdotetaan eduskunnan hyväksyttäväksi toivomus, että hallitus ryhtyisi pikaisesti toimenpiteisiin osapäivävirkojen ja osaeläkkeen yhteensovittamiseksi julkisella sektorilla.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää lakiehdotuksia tarpeellisina ja tarkoituksenmukaisina. Valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten tavoitteena on edistää ikääntyvien työntekijöiden jaksamista työelämässä kehittämällä osa-aikaeläkejärjestelyitä. Valiokunta pitää esityksen lähtökohtaa aikaisempaa joustavampien järjestelyiden kehittämisestä hyvänä ja esitystä selkeänä parannuksena verrattuna nykytilanteeseen.

Valiokunta on tyytyväinen, että yksityisten alojen työeläkelakeja esitetään pysyvästi muutettavaksi eläkkeen karttumisen parantamiseksi tilanteissa, joissa työntekijä siirtyy osa-aikaeläkkeeltä työkyvyttömyys- tai työttömyyseläkkeelle. Esityksen mukaan osa-aikaeläkkeen perusteena olevan kokoaikatyön ja osa-aikatyön ansiotulon erotukseen voidaan liittää tuleva aika. Valtion eläkelakiin ja kunnalliseen eläkejärjestel-

mään sisältyy jo vastaavanlainen tulevan ajan oikeus. Lisäksi valiokunta pitää hyvänä, että yksityisten alojen työeläkelakeihin ja valtion eläkelakiin esitetään muutosta, jonka mukaan osa-aikaeläkkeen perusteena olevan kokoaikatyön vakiintunutta ansiotasoa määrättäessä ei palvelussuhteeseen tehdä automaattista katkaisua. Kunnallisessa eläkejärjestelmässä vastaava muutos on tarkoitus toteuttaa kunnallisen eläkelaitoksen eläkesääntöä muuttamalla.

Esitykseen sisältyvällä määräaikaisella ikääntyvien työntekijöiden osa-aikatyö- ja osa-aikajärjestelyitä koskevalla lailla osa-aikaeläkkeen alaikäraja ehdotetaan alennettavaksi 56 vuoteen. Määräaikainen lakiehdotus ei luo työntekijälle subjektiivista oikeutta vaatia lyhyempää työaikaa, mutta ehdotuksen mukaan työnantajan on pyrittävä järjestämään työt siten, että kokoaikainen työntekijä, joka haluaa siirtyä osa-aikaeläkkeelle, voi tehdä osa-aikatyötä. Työajan lyhentäminen toteutetaan työnantajan ja työntekijän sopimalla tavalla ottaen huomioon työntekijän tarpeet sekä tuotanto- ja palvelutoiminta. Valiokunta painottaa, että jo voimassa olevat säännökset mahdollistavat sen, että työntekijä ja

työnantaja voivat järjestellä ja jaksottaa tehtävän osa-aikatyön vaadittavien työtuntirajojen sisällä parhaaksi katsomallaan tavalla. Uusi määräaikainen laki ei muuta tältä osin tilannetta. Valiokunta haluaa myös korostaa, että osa-aika-eläkkeeseen ei vaadita lääkärintodistusta tai muuta osoitusta heikentyneestä terveydentilasta, mikäli muut osa-aikaeläkkeen edellytykset täyttyvät.

Valiokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että erityisesti naisvaltaisilla palvelualan sektoreilla ikääntyneet työntekijät ovat jo usein osa-aikatyössä ja heidän osaltaan osa-aikaeläkkeen edellytykset jäävät monissa tapauksissa täyttymättä. Valiokunta katsoo, että näissä tapauksissa ikääntyvien työntekijöiden jaksamiseen on kuitenkin muulla tavoin kiinnitettävä huomiota.

Valiokunta korostaa, että pääsääntöisesti eläkejärjestelmien kehittämisen tulee olla pitkäjänteistä, kokonaisvaltaista sekä eri ikä- ja henkilöryhmien kannalta tasapuolista toimintaa. Valiokunta kuitenkin katsoo, että esitetyn ikääntyvien työntekijöiden osa-aikatyö- ja osa-aikajärjestelyitä koskevan lain määräaikaista puoltaa se, että lain voimassaoloaikana voidaan kartuttaa kokemuksia ja selvittää järjestelmän toimivuus, sen mahdolliset heikkoudet sekä yhteensopivuus eläkejärjestelmien yleisien tavoitteiden kanssa. Hallituksen esityksessä todetaankin, että työmarkkinajärjestöjen tarkoituksena on yhdessä työeläkelaitosten kanssa selvittää vuoden 1998 loppuun mennessä eri varhaiseläkemuotojen käyttöön liittyvät kysymykset ja muutostarpeet. Valiokunta pitää tärkeänä, että seurataan, miten työntekijöiden mahdollisuudet päästä osa-aikaeläkkeelle käytännössä toteutuvat. Lisäksi valiokunta pitää tulevaisuuden kannalta tärkeänä, että järjestelmän toimivuutta arvioitaessa selvitetään riittävän täsmällisesti osa-aikaeläkkeen käytön laajuus ja osa-aikatyön tarjonta eri sektoreilla. Edelleen valiokunta pitää tärkeänä, että selvityksessä kiinnitetään huomiota järjestelyn työllisyysvaikutuksiin ja siihen, miten työn organisointi järjestetään työpaikoilla. Erityisesti on selvitettävä järjestelyn vaikutukset uusien työntekijöiden palkkaamiseen. Selvityksessä on myös huomioitava järjestelyn kustannusarvioiden to-

teutuminen. Valiokunta katsoo, että nyt säädetävän määräaikaisen lain mahdollisen jatkon yhteydessä tulee selvittää myös alle 35 tunnin työaikaa tekevien osa-aikaeläkkeelle siirtymisen mahdollisuudet. Edelleen valiokunta korostaa, että järjestelyn mahdollinen jatkaminen tai mahdolliset muut muutostarpeet on selvitettävä ja ratkaistava hyvissä ajoin ennen määräaikaisen lain voimassaoloajan päättymistä.

Käsittelemänsä toivomusaloitteen suhteen valiokunta on asettunut kielteiselle kannalle.

7. Laki ikääntyvien työntekijöiden osa-aikatyö- ja osa-aikaeläkejärjestelystä

1 §. Hallituksen esityksen mukaan pykälässä ehdotetaan säädettäväksi työnantajalle velvollisuus pyrkiä järjestämään osa-aikatyötä sellaiselle työntekijälleen, joka vähintään 56 vuotta täytettyään haluaa siirtyä osa-aikaeläkkeelle ja tehdä sen vuoksi säännöllistä työaikaa lyhyemmän ajan työtä. Osa-aikatyön järjestäminen edellyttäisi esityksen mukaan työnantajan ja työntekijän sopimusta. Osa-aikatyön järjestämisessä otettaisiin pykälän mukaan huomioon työntekijän tarpeet sekä tuotanto- ja palvelutoiminta.

Valiokunta katsoo, että johdonmukaisuuden vuoksi pykälän sanamuotoa tulee täsmentää. Valiokunta ehdottaa, että pykälän ilmaisu "osa-aikaeläkkeelle siirtymisen vuoksi" korvataan ilmaisulla "siirtyäkseen osa-aikaeläkkeelle", jolloin kirjoittamistapa vastaa loogisemmin asioiden kulkua.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että 1.—6. ja 8. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina,

että 7. lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 1 § muutettuna (Valiokunnan muutosehdotus) ja

että toivomusaloite 222/1995 vp hylätään.

Valiokunnan muutosehdotus

1 §

Jos työntekijä haluaa *siirtyäkseen* osa-aika-eläkkeelle (*poist.*) tehdä säännöllistä työaikaa lyhyemmän ajan työtä, työnantajan on pyrittävä järjestämään työt niin, että työntekijä voi tehdä

osa-aikatyötä. Työajan lyhentäminen toteutetaan työnantajan ja työntekijän sopimalla tavalla ottaen huomioon työntekijän tarpeet sekä tuotto- ja palvelutoiminta.

Helsingissä 17 päivänä maaliskuuta 1998

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Virpa Puisto /sd (osittain)
vpj. Maija Perho /kok
jäsen. Anne Huotari /vas
Liisa Hyssälä /kesk
Timo Ihamäki /kok
Kari Kantalainen /kok
Paula Kokkonen /kok
Mikko Kuoppa /va-r

Eero Lämsä /kesk
Hannes Manninen /kesk
Pirkko Peltomo /sd
Margareta Pietikäinen /r
Osmo Soininvaara /vihr
Marjatta Vehkaoja /sd (osittain)
Marja-Leena Viljamaa /sd
vjäs. Arja Ojala /sd (osittain).